

Årsrapport

2018

Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd

DEN NORSKE KIRKE

Innhold

Innhold	2
I Leders beretning.....	4
II Introduksjon til bispedømmet og hovedtall.....	5
2 A Nøkkeltall pr. prosti og for bispedømmet totalt:.....	6
2 B Utvalgte volumtall: Agder og Telemark 2014 - 2017.....	8
2 C Nøkkeltall for årsregnskapet	9
III Årets aktiviteter og resultater	10
3 A Omtale av bispedømmets samlede aktivitet	10
3 B Omtale av resultater og måloppnåelse	11
1.1 Gudstjenestedeltakelse	11
1.2 Gudstjenestefrekvens.....	12
1.3 Kirkelig vigsel	12
1.4 Kirkelig gravferd	13
1.5 Kunst- og kulturuttrykk.....	14
1.6 Samisk kirkeliv	14
2.1 Oppslutningen om dåp.....	15
2.2 Omfanget av trosopplæringstiltakene	15
2.3 Oppslutning om trosopplæring i Agder og telemark (i prosent).....	16
2.4 Oppslutningen om konfirmasjon.....	17
3.1 Diakoni.....	17
3.2. Grønn menighet	18
3.3. Flere menigheter er engasjert for misjon.....	18
3.4 Kirken blir mer tilgjengelig på internett.	19
3.5 Inkluderende kirkeliv/Hel-arbeid	19
4.1 Rekrutteringen til vigslede stillinger styrkes	20
4.2 Flere engasjerer seg i frivillig tjeneste i kirka	22
C. Oppdrag fra kirkerådet.....	23
1.1 Samarbeid skole/kirke	23
1.2 Barne- og ungdomsarbeidet i menighetene	24
D. Biskopens virksomhet	26
Visitase	26
Prostetjenesten	26
Presteskaper.....	26
Relasjon til frimenigheter og kristne organisasjoner	26
IV Styring og kontroll i virksomheten	27

A. HMS/Arbeidsmiljø	27
IV Styring og kontroll i virksomheten	29
C - Vurdering av mislighetsrisiko	29
V. Vurdering av framtidsutsikter	30
Kirkens posisjon i folket – samfunnsoppdraget	30
VI Årsregnskap.....	32
Ledelseskommentar årsregnskapet 2018	32

I Leders beretning

Måloppnåelse og vurderinger

Bispedømmets overordnede målsetting er å være en lokal forankret folkekirke i alle lokalsamfunn i Agder og Telemark. I alle sokn skal det avholdes gudstjenester og kirkelige handlinger og det kristelig liv næres og styrkes. Gudstjenesteliv, trosopplæring, samfunnsengasjement og rekruttering er strategiske målområder.

Årsstatistikken for 2018 viser at antallet frivillige medarbeidere har økt. Sammen med råd og ansatte har disse nedlagt et formidabelt arbeid i bispedømme. Svært mange mennesker søker til våre kirker. Mye av aktiviteten i lokalmenighetene fanges heller ikke opp i denne statistikken. Samtidig viser noen indikatorer på måloppnåelse også i 2018 en liten nedgang. Denne utviklingen skjer ikke bare i Agder og Telemark, men vi ser den igjen i hele landet. Det som vekker grunn til bekymring, er at det synes å være en trend over flere år.

Tilbakegangen skyldes trolig flere forhold. I det store bildet er søndagen som helligdag svekket, og i tillegg har økt levestandard gitt muligheten for å bruke fridagen på mange måter så som feriereiser, hytteliv osv. Det skjer også en aldring av kjernemenigheten.

I deler av Agder og Telemark er det mange og livskraftige frimenigheter og kristne organisasjoner. De gjør et verdifullt arbeid, og de fleste steder er samarbeidsforholdet til Den norske kirke godt. Samtidig kan det nok også merkes en viss «konkurrans», særlig tydelig innenfor arbeid overfor ungdom og unge familier.

Det rapporteres om mye godt arbeid blant barn og unge og om diakonalt engasjement hvor en også inkluderer innvandrere og flykninger. Misjonsavtaler er på plass i så godt som alle menigheter og samarbeidet med andre lag og organisasjoner er mange steder omfattende og godt.

Prioriteringer

Prioriteringene har medført ulike konkrete satsinger. Innenfor ungdom, trosopplæring og undervisning er det satset på flere prosjekter som «ungdomskirken», «Byklekonferansen» og fagsamlinger for trosopplærere og kateketer m.fl.

Ressursutnyttelse

Oppgavene og utfordringene er slik at det burde kreve større innsats. Imidlertid er de økonomiske rammer blitt redusert slik at det er innført vakanser i stillinger i administrasjonen. Arbeidstidsordningene, inkludert beredskap for prestene, er også slik at det er mindre presteressurs til disposisjon for menighetene pr. årsverk.

Det ble tatt en samlet gjennomgang av oppgaver og oppgavefordeling mellom Kirkerådet og bispedømmene i 2018. Effektivisering av merkantile funksjoner som økonomi og arkiv vil bli iverksatt i 2019. Prosessene fram mot endelig innfasing har vært krevende både for ledelsen og de ansatte som blir berørt. Forhåpentligvis vil de grep som er tatt, sikre en stabil økonomi for prestatjeneste framover.

Stein Reinertsen

Biskop i Agder og Telemark bispedømme

Jan Olav Olsen

Leder i Agder og Telemark bispedømmeråd

II Introduksjon til bispedømmet og hovedtall

Organisering

Fra 1. januar 2017 ble rettssubjektet Den norske kirke opprettet, og de nasjonale og regionale organer i Den norske kirke overført fra Staten til det nye rettssubjektet.

Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd er fra samme tidspunkt en del av rettssubjektet Dnk.

Agder og Telemark bispedømme er ett av i alt 11 bispedømmer i Dnk. Biskopen har tilsynsmyndighet i bispedømmet og leder prestatjenesten. Bispedømmerådet er demokratisk valgt organ på 10 medlemmer som utfører oppgaver pålagt i lov og forskrifter og utgjør, sammen med øvrige bispedømmeråd, Kirkemøtet.

Bispedømmet er inndelt i 10 prostier og består av 48 fellesråd, og fra 01.01.18 er det 115 sokn. Dette er en reduksjon fra 118 sokn pr 31.12.17. Sammenslåingen av sokn er resultat av lokalt ønskede prosesser. Vi ser at det i 2018 og inn i 2019 pågår prosesser for ytterligere sammenslåinger fram mot kirkevalget høsten 2019. Dette er sammenslåinger som forutsettes å være operative fra 01.01.20. Som en konsekvens av den pågående kommunereformen er også Lister og Mandal prostier vedtatt sammenslått fra 01.01.20.

Prestetjenesten i prostiene ledes av prosten. Det er 126,5 årsverk i prestatjenesten tilsatt av bispedømmerådet.

Bispedømmerådet og biskop har felles administrasjon bestående av 15,4 årsverk ledet av stiftsdirektør. Steinar Skomedal sluttet som stiftsdirektør 30.09.2018. Personalsjef Bjarne Nordhagen var da fungerende stiftsdirektør fra 01.10.18 og ut året. Aslak Wegge ble ansatt av bispedømmerådet høsten 2018, og tiltrådte som stiftsdirektør 01.01.19.

Formål

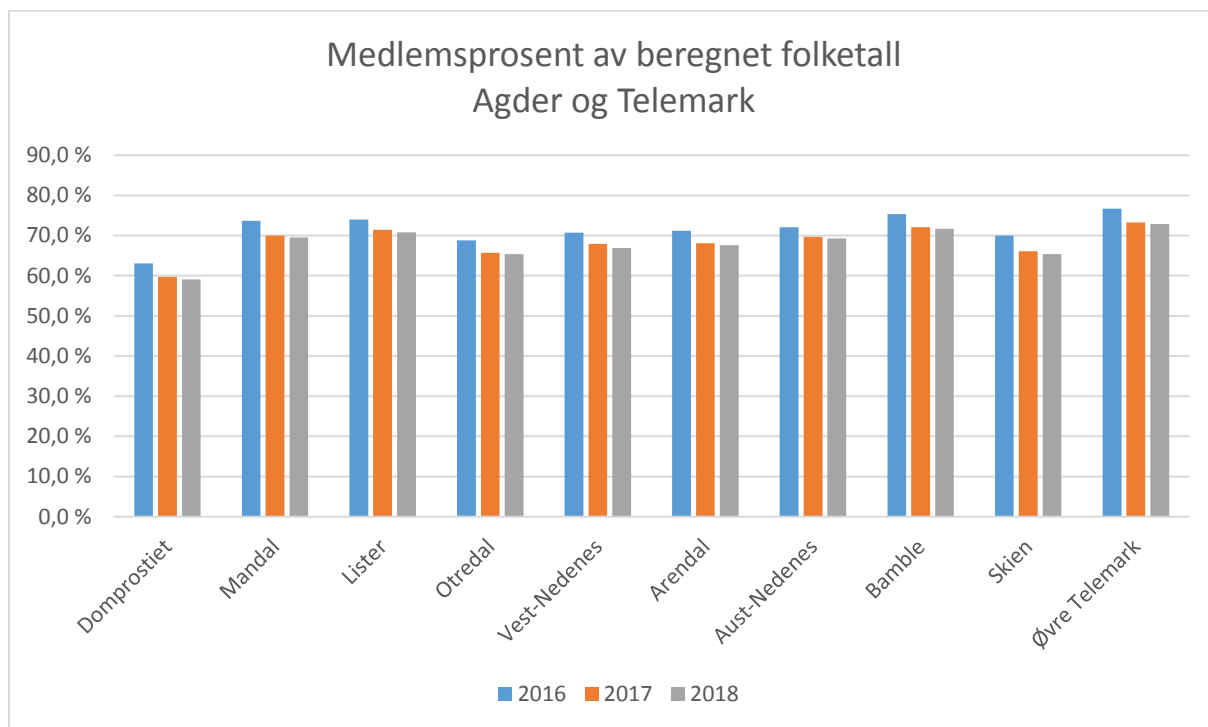
Virksomhetenes formål er forankret i Kirkelovens bestemmelse om å «ha sin oppmerksomhet på alt som kan bli gjort for å vekke og nære det kristelige liv i menighetene», samt de mål som Kirkemøtet har vedtatt for Den norske kirke og som kommer til uttrykk gjennom Visjonsdokumentet «Mer himmel på jorda». Videre er våre formål forankret i tildelingsbrev og styringsdokumenter fra Kirkerådet.

Agder og Telemark bispedømmeråd har gjort vedtak om at visjonsdokumentet «Mer himmel på jorda» skal gjelde som visjonsdokument for bispedømmet. Dokumentets strategiske mål er formulert slik:

- Gudstjenestelivet blomstrer
- Flere søker dåp og trosopplæring
- Folkekirken engasjerer seg i samfunnet
- Flere får lyst til å jobbe i kirken

Prestetjenestens formål er at alle menigheter og lokalsamfunn skal være betjent med «Ord og sakrament», gjennom gudstjenester, kirkelige handlinger, sjelesorg, undervisning og annet som kan styrke og nære det kristelige liv.

2 A Nøkkeltall pr. prosti og for bispedømmet totalt:

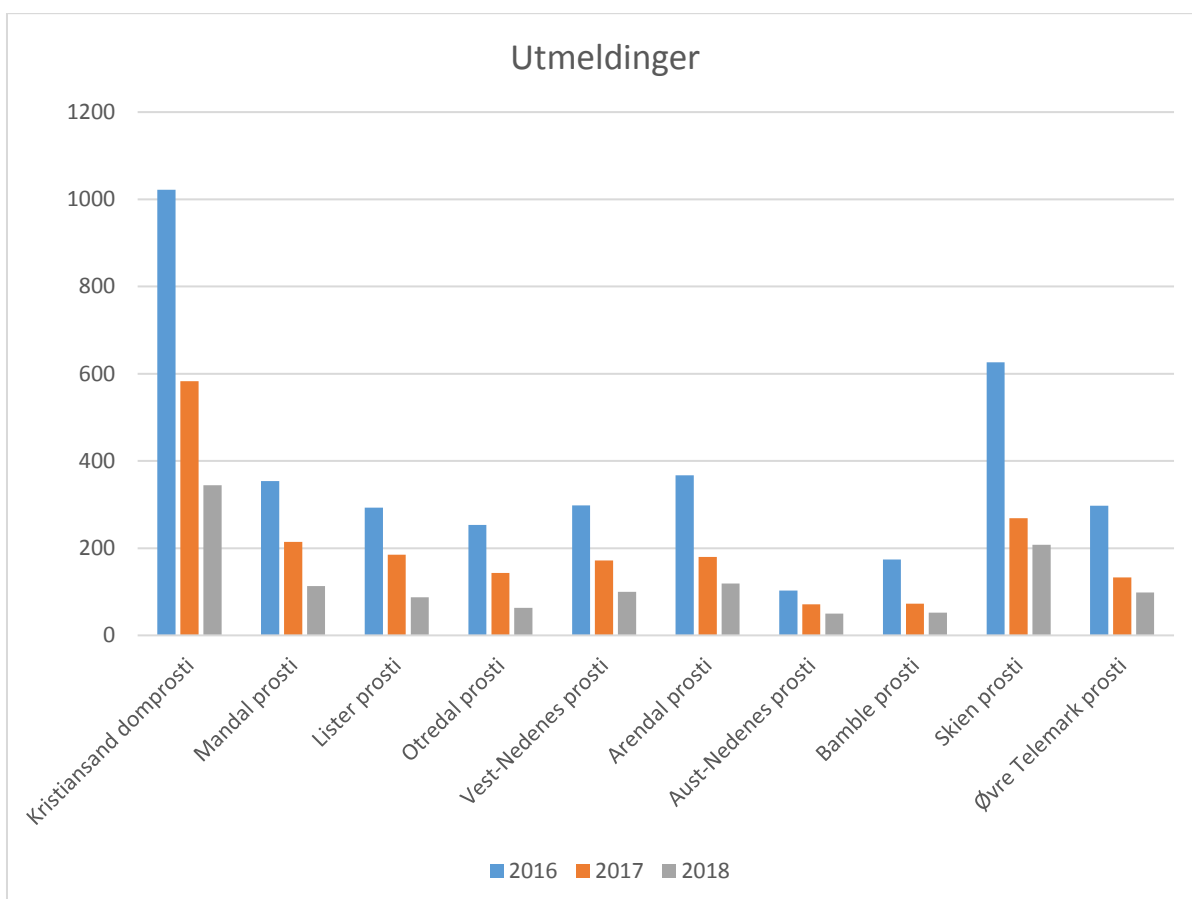
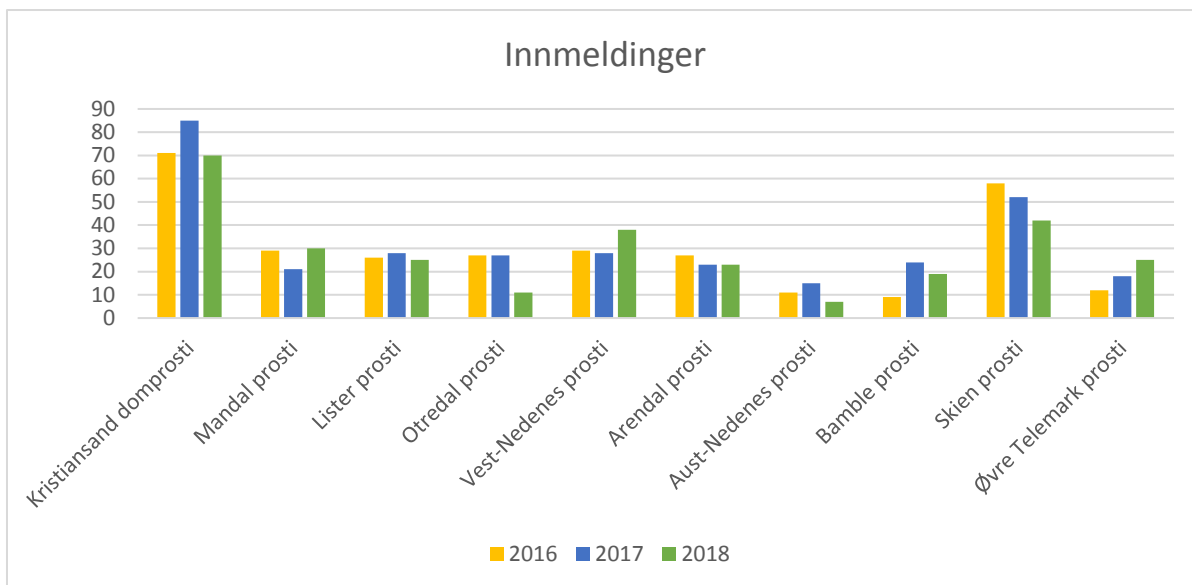

Antall medlemmer og medlemsprosent av beregnet folketall, bispedømmenivå

Agder og Telemark	2016	2017	2018
Antall medlemmer	322 848	321 342	319 172
Av beregnet folketall	71,0 %	67,4 %	66,7 %

Inn- og utmeldinger: Agder og Telemark bispedømme totalt

Agder og Telemark	2016	2017	2018	Endring 16-18
Innmeldinger	299	321	290	-3 %
Utmeldinger	3787	2023	1234	-67 %

2 B Utvalgte volumtall: Agder og Telemark 2014 - 2017

Agder og Telemark	2014	2015	2016	2017	2018
Antall døpte	3267	3172	2964	2774	2500*
Antall konfirmerte	3697	3650	3494	3048	3162
Antall kirkelige vigsler	866	858	800	810	748
Antall kirkelige gravferder	3519	3636	3533	3539	3505
Antall gudstjenester totalt	7019	6817	6648	6505	6393
Samlet antall gudstjenestedeltakere	697205	689566	666995	639168	601988
Gjennomsnittlig gudstjenestedeltakelse (Søndager, helligdager og andre gudstjenester)	99,33	101,15	100,33	98,26	94,2

*Tallet forventes å bli noe høyere grunnet etterrapportering

2 C Nøkkeltall for årsregnskapet

Nøkkeltall for årsregnskapet	2015	2016	2017 *	2018 **	Endr. 17 /18
Antall årsverk	148,9	146,4	143,0	142,9	-0,1
- herav i prestatjeneste	132,6	131,0	127,6	126,5	-1,1
Samlet tildeling post 01	110 270 000	114 995 000			
Utnyttelsesgrad post 01	101,1 %	102,0 %			
Driftsutgifter	111 525 929	117 262 765	129 481 431	118 422 000	
Lønnsandel av driftsutgifter	87,8 %	89,2 %	91,2 %	91,9 %	
Andel lønn brukt i prestatjenesten	78,7 %	80,8 %	80,9 %	81,3 %	
Lønnsutgifter pr årsverk	657 581	714 567	825 866	761 756	
* Tall for 2017 kan ikke sammenlignes med tidligere år. Dette blant annet fordi driftsutgifter 2017 inkluderer refusjon/tilskudd samarbeidsstillinger samt pensjonskostnader inkl. arb.g.avg. (ikke inkludert tidligere år).					
** Tall for 2018 kan ikke sammenlignes med tidligere år. Dette blant annet fordi driftsutgifter 2018 inkluderer refusjon/tilskudd samarbeidsstillinger, men ikke pensjonskostnader inkl. arb.g.avg. (som i 2017).					
Lønnsutgifter i kr	97 913 788	104 612 649	118 098 782	108 855 000	
Lønn prester i kr	87 810 567	94 703 628	104 695 688	96 290 000	

III Årets aktiviteter og resultater

3 A Omtale av bispedømmets samlede aktivitet

- Oppslutningen om trosopplæringen er fortsatt høy.
- Når det gjelder diakoni, er det stabilt med stillinger i bispedømmet.
- Alle menigheter i Agder og Telemark har minst én misjonsavtale.
- I 2018 var det nedgang i gudstjenesteoppslutningen i Agder og Telemark bispedømme, antallet dåp fortsetter tilbakegangen, mens oppslutningen omkring konfirmasjon øker.
- Innenfor kirke-skole-samarbeidet er det en positiv utvikling. Det viser samtalen og møtene biskopen har under visitasene.
- Antall utmeldinger er redusert hvert år fra 2016. Antall innmeldinger ligger marginalt under fjoråret, men oppveier ikke utmeldingene. Medlemstallet er synkende.
- Antall deltakere på konserter og kulturarrangementer har hatt et klart oppsving i 2018. Dette er positivt, ikke minst i lys av at dette feltet hadde en markant oppgang også i 2017.
- Ved utgangen av 2018 er det klart at tre nye kirker vil bli bygget i Agder og Telemark i løpet av de neste 3 årene: Østre Porsgrunn, Flekkerøy og Vennesla.
- Biskopen opprettet en Facebook-side i 2017. Ved utgangen av 2018 hadde siden 960 følgere. Bruken av hjemmesiden øker, og ved utgangen av 2018 hadde den 13158 brukere.

Sammenheng resultater, måloppnåelse og ressursbruk

Det er et mål å øke oppslutning om gudstjenestene, om dåp og konfirmasjon. Disse målene er ikke nådd i 2018, selv om konfirmasjonstallene viser en oppgang. Det er usikkerhet om hvorvidt dåp i andre forsamlinger meldes inn i tråd med avtale om dette. Fallet i gudstjenestedeltakelse kan delvis ha en sammenheng med nedgang i antall gudstjenester. Bildet er allikevel mer komplisert og blir kommentert også i leders innledning.

Mange menigheter melder om at det er stor «hverdagsaktivitet» i menighetene som ikke fremkommer i rapporterte tall og dermed blir bildet av måloppnåelse og ressursbruk noe skjev.

Samhandling mellom ansatte og frivillige er viktig i menighetene. Det handler både om gudstjenester og ulike tiltak for barn, ungdom og unge voksne. Å arbeide godt og systematisk med oppfølging av frivillige er både viktig strategisk for å nå ut, og avgjørende for god bruk av de ressurser som vi har til disposisjon.

Alle menigheter i bispedømmet har nå godkjente trosopplæringsplaner. Vi ser at det oppnås resultater når det finnes en opptrappingsplan med konkrete mål og ansatte som kan følge opp tiltakene. Utfordringen er å lykkes med overgangen fra innføring til videreutvikling når ressursene er begrenset. Et viktig tiltak vil da være å bidra til at ansatte og frivillige i menighetene kan stå på egne bein, gjennom økt kompetanse og god rådgiving.

Menighetene er avhengige av et godt og konstruktivt samarbeid mellom ansatte og frivillige. Det gjelder både innenfor gudstjenestearbeid, diakonien, trosopplæring og barne- og ungdomsarbeidet. Oppfølging og dyktiggjøring av frivillige vil derfor bli en stadig viktigere oppgave for ansatte.

Bispedømmekontoret har i 2018 kjørt stramt på bemanningssiden med flere vakanser. Dette for blant annet å sikre at de økonomiske rammene kunne holdes, og i påvente av den forestående effektiviseringen som konsekvens av etablering av sentrale økonomi og arkivfunksjoner. Samtidig er dette en utfordring i forhold til å kunne opprettholde og styrke fokus i forhold til oppfølging av menighetene i bispedømmet.

3 B Omtale av resultater og måloppnåelse

1.1 Gudstjenestedeltakelse

Deltakere pr. gudstjeneste på søn- og helligdager

Prosti	2015	2016	2017	2018
KRISTIANSAND	164,8	159,9	154	139,8
MANDAL	136	122,7	124,9	118,7
LISTER	117,1	114,3	106,8	106,4
OTREDAL	89,3	82	80,1	83,7
VEST-NEDENES	123,7	118,9	116,8	114,5
ARENDAL	109,2	105	100,5	94,1
AUST-NEDENES	82,9	70,4	76	65,4
BAMBLE	91,4	84,9	85,1	88,1
SKIEN	87,7	87,4	86,6	78,3
ØVRE TELEMARK	63,2	65,9	63,7	62,8
<i>Totalt</i>	<i>105,7</i>	<i>101,1</i>	<i>99,9</i>	<i>95,2</i>

Måloppnåelse

To av Den norske kirkes sentrale strategiske mål for inneværende periode er at «gudstjenestelivet blomstrer» og at «flere søker dåp og trosopplæring». Dette er mål som er vanskelige å nå når både antall gudstjenestedeltakere og dåpshandlinger går ned.

Beskrivelse av utviklingen

Selv om Agder og Telemark bispedømme ligger relativt høyt på gjennomsnittlig gudstjenestedeltakelse, er det en markert nedgang fra 2017 til 2018. Dette gjelder både for «søn- og helligdager», som tabellen ovenfor viser, og «alle gudstjenester» som vist under nøkkeltall. Antallet som har gått til kirke i bispedømmet vårt har sunket med 37 000 personer det siste året. Nedgangen i oppslutningen om gudstjenestene er en langvarig tendens gjennom flere år. Ser vi på det enkelte prosti, er det i Kristiansand, Skien og Aust-Nedenes at nedgangen er størst. At den negative utviklingen er mest markert i de to største byene, er ikke så overraskende. Minst endringer er det i innlands-prostiene Otredal og Øvre Telemark. Det kan forklares med den sterke posisjonen mange tradisjoner har i området.

Vurdering og refleksjon

At Agder og Telemark har den største prosentvise nedgangen i gudstjenestedeltakelse her i landet, er vanskelig å forklare. At oppslutningen i utgangspunktet har vært relativt stor i vårt bispedømme, og at andre kirkesamfunn er meget aktive i vårt bispedømme, er bare delforklaringer. Agder og Telemark opplever også en stor nedgang i antall dåpshandlinger. Færre dåpsgudstjenester gir også færre gudstjenestedeltakere.

Andre mulige forklaringer på svekket gudstjenestedeltakelse kan være:

- Generell sekularisering særlig i urbane strøk i vestlige samfunn.
- Større press på unge familier og behov for «uforpliktende» fritid.
- Stadig færre er «faste kirkegjengere».

- «Faste kirkegjengere» besøker kirken mindre hyppig.

Tiltak

- Bruke prosjektet «Ungdomskirken» til å skape en gudstjenestekultur blant unge.
- Gjennom prosjektet «Økte gaveinntekter til menighetene» oppfordres det til å bygge opp en frivillighetskultur rundt menigheten og gudstjenesten.
- Fokus på prekenen som redskap for å skape menighetsvekst. Videreutdannings-programmet for prester, «Kunsten å snekre en preken» som pågikk i 2018, kan forhåpentligvis bidra til at folk opplever prekenen som mer relevant.
- Økt satsing på gudstjenestetilbud på turist-destinasjoner i påsken og sommerferien.
- Utvikle metodikk for å bruke «lokomotiv-menigheter» som ressurser for menigheter som trenger inspirasjon og kunnskap for å øke oppslutningen om gudstjenestene.

1.2 Gudstjenestefrekvens

Beskrivelse av utviklingen

Agder og Telemark bispedømme har en gudstjenestefrekvens på 71,8 %, noe som er klart høyere enn landsgjennomsnittet. Det tilsvarer at det i menighetene i Agder og Telemark er gudstjeneste på nær tre fjerdedeler av kirkeårets søn- og helligdager. Sammenliknet med 2017 er det en økning i gudstjenestefrekvensen som da lå på 68,7 prosent. Dette rimer ikke helt med det faktum at antall innrapporterte gudstjenester har gått noe ned. Vi antar det skyldes hvilke ukedager kirkelige helligdager faller på, men vi må også undersøke om det skyldes ulike praksiser når det gjelder føring av for eksempel fellesgudstjenester.

Vurdering og refleksjon

Gudstjenestefrekvensen henger sammen med de ressursene som Den norske kirke tildeles, men den har også med demografi og strategiske valg på gjøre. Prestens arbeidstidsbestemmelser spiller også inn. Mange steder i Agder og Telemark er det et blomstrende gudstjenesteliv med en mengde frivillige og med gudstjenester 3-4 ganger i måneden. I de menighetene der det er lav gudstjenestefrekvens, med 1-2 gudstjenester i måneden, er det imidlertid vanskelig å få til et godt fungerende menighetsliv. En løsning som har vært prøvd er å oppfordre til fellesgudstjenester i nabokirke eller nabosokn. Det viser seg dessverre å være vanskelig å få god oppslutning om slike fellesgudstjenester. Trolig må det mer til enn en oppfordring. Aktiv tilrettelegging og deltakelse fra stab og frivillige i alle involverte menigheter er nødvendig om slike fellesgudstjenester skal fungere.

Tiltak

Utdanne og dyktiggjøre flere leke gudstjenesteledere og andre frivillige slik at gudstjenestefrekvensen kan holdes oppe selv om presteressursene skulle bli mindre.

1.3 Kirkelig vigsel

<i>Agder og Telemark</i>	2017	2018
<i>Antall vielser</i>	810	748
<i>Deltakere på vielser</i>	57 030	51 333

Vurdering og utfordringer

Vi ser en nedgang i antall vielser i Agder og Telemark som også gjenspeiles i deltakere på vielsene. Med unntak av 2017 har det vært nedgang i vigselstallet siden 2013 da 935 par giftet seg i vårt bispedømme, av den grunn oppfyller vi per dags dato ikke resultatmålet om at «flere velger kirkelig vigsel». Tallet må ses i sammenheng med at det utføres færre vigsler totalt i landet. Unntaket er i andre trossamfunn enn Den norske kirke som har en svak økning.

Tiltak

Sjansen for at et par velger kirkelig vigsel øker markant hvis paret har hatt gode møter med kirken og har god relasjon til en eller flere kirkelige ansatte. Kirkens kontinuerlige arbeid og relasjonsbygging er derfor de viktigste tiltakene for å øke antall kirkelige vigsler.

Økt tilgjengelighet på nettet med relevant informasjon er også et sentralt fokusområde.

1.4 Kirkelig gravferd

<i>Agder og Telemark</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
<i>Antall gravferder</i>	3556	3505

Vurdering og utfordringer

Oppslutningen om kirkelig gravferd er høy og stabil sammenlignet med andre kirkelige handlinger. Likevel ser vi en svak tilbakegang fra 2017, mens nedgangen siden 2013 er på 2,5 % i antall gjennomførte gravferder. Denne statistikken avhenger av antall faktiske dødsfall i regionen samt hvor mange pårørende som velger Den norske kirkes ordning for gravferd. Her ser vi også i vårt bispedømme at valgmuligheten til de pårørende er større og mer tilgjengelig enn tidligere, en utvikling som er mest merkbart i de store byene i bispedømmet.

Tiltak

Den viktigste jobben i møte med pårørende som har mistet en av sine, vil alltid være menneskemøtene som prester og andre kirkelige ansatte står i. Her har vi erfaring og kunnskap, og Den norske kirke er generelt høyt ansett i befolkningen hva gjelder ivaretagelse i forbindelse med dødsfall og gravferd.

I tillegg har vi god dialog med gravferdsbyråene på lokalt plan, og vi planlegger samlinger med bransjen på bispedømmenivå i 2019 for å se hvordan vi sammen kan bli enda bedre til å ivareta de pårørende. Disse møtene planlegges i samarbeid med kirkevergelaget. Dette vil igjen styrke det allmenne omdømmet Den norske kirke har i forbindelse med begravelser. Samarbeidet vil kunne bidra til at vi når resultatmålet om at oppslutningen om kirkelig gravferd holdes oppe.

1.5 Kunst- og kulturuttrykk

<i>Strategiske mål</i>	<i>Resultatmål</i>	<i>Nøkkelindikator</i>	
<i>Gudstjenestelivet blomstrer</i>	Kirken gir rom for ulike kunst og kulturuttrykk	Antall konserter og kulturarrangementer i kirken	
	2017	2018	Prosentvis endring
<i>Totalt antall konserter og kulturarrangementer</i>	1241	1250	-1%
<i>Totalt antall deltakere</i>	194 217	178 400	+9%

Vurdering og utfordringer

Vi ser en gledelig utvikling når det gjelder oppslutningen om konsert- og kulturarrangement i bispedømmet. Mens antall arrangement holder seg relativt stabilt, har antall deltakere en markant økning på 9 %. Vi anser det som sannsynlig at denne økningen har flere forklaringer. Også i vårt bispedømme fremstår Den norske kirke som en kulturåpen folkekirke som samarbeider tett med kunstnere, musikere og ulike kunst- og kulturinstitusjoner. Det arbeides godt med kultur blant ansatte, og det er en økning i bispedømmet på antall frivillige som jobber med kultur: fra 1555 personer i 2017 til 1815 i 2018. Samtidig er det utfordringer mht press på kirkemusikalske stillinger og økonomi til gjennomføring av arrangement. I tillegg er det kun 21 menigheter i bispedømmet som har utarbeidet en lokal plan for kirkemusikk.

Aktuelle tiltak

Økningen i antall deltakere på bispedømmets kulturarrangement viser at det gjøres mye godt arbeid som bør videreføres i 2019. Samtidig vil vi arbeide med noen konkrete tiltak:

- Fagdag for kirkemusikere
- Kurs i søknadsskriving
- Utfordre og veilede menigheter i forbindelse med lokal plan for kirkemusikk, skaffe frivillige og etablere kulturutvalg.
- Rådgivning om anskaffelse av kunst, inventar og tekstiler før utstillinger i kirkerommet.

1.6 Samisk kirkeliv

Beskrivelse av utviklingen og tiltak

I 2018 har to menigheter, Tinn og Søgne, rapportert om samiske innslag i bispedømmet. Tallet for 2017 var tre gudstjenester. Det er positivt at samisk kirkeliv er synlig i bispedømmet, og det er naturlig at vårt bispedømme ikke topper denne statistikken. Samtidig er det tydelig at vi ikke når resultatmålet om at flere menigheter inkluderer samisk språk i gudstjenestelivet.

Av den grunn bør det arbeides videre med å synliggjøre og øke innslaget av samisk kirkeliv i bispedømmet. Ett aktuelt tiltak er å utfordre sentrale menigheter i de største byene i bispedømmet der det er bosatt flest personer med samisk tilknytning.

2.1 Oppslutningen om dåp

	<i>Dåpsandel</i> 2016	<i>Dåpsandel</i> 2017	<i>Dåpsandel</i> 2018	<i>Endring fra</i> 2016-2018
<i>PROSTI</i>				
<i>KRISTIANSAND</i>	74,5 %	74,9 %	74,3 %	- 0,2
<i>MANDAL</i>	79,2 %	80,3 %	84,4 %	+ 5,2
<i>LISTER</i>	83,7 %	83,2 %	83,9 %	+ 0,2
<i>OTREDAL</i>	76,1 %	79,3 %	79,8 %	+ 3,7
<i>VEST-NEDENES</i>	81,2 %	78,7 %	81,4 %	+ 0,2
<i>ARENDAL</i>	80,4 %	76,4 %	77,3 %	- 3,1
<i>AUST-NEDENES</i>	79,0 %	77,6 %	79,0 %	0,0
<i>BAMBLE</i>	72,9 %	78,8 %	73,3 %	+0,4
<i>SKIEN</i>	71,3 %	71,3 %	70,3 %	- 1,0
<i>ØVRE TELEMARK</i>	79,8 %	77,5 %	79,1 %	- 0,7
<i>TOTALSUM</i>	77,4 %	76,8 %	77,3 %	- 0,1

Andel døpte av medlemmer og tilhørige 1 år.

Beskrivelse og utvikling

Vi ser en jevn nedgang i antall døpte i bispedømmet: pr 15. januar er det registrert 2500 døpte i 2018 mot 2798 i 2017 og 2964 i 2016. Det reelle tallet for 2018 er ventet å bli noe høyere grunnet etterrapportering.

Samtidig ser vi at prosentandelen døpte av medlemmer og tilhørige er stabil, dog med variasjoner på prostinivå og lokalt nivå. Forskjellen mellom denne statistikken og faktiske dåpstall handler om størrelsen på det enkelte årskull og hvor mange i denne målgruppen som har foreldre/foresatte som er medlemmer av Den norske kirke. Menigheter i større kommuner har gjennomgående lavere prosentvis dåpstall enn menigheter i mindre kommuner, og dåpstallet er synkende i Skien, Arendal og Kristiansand. Dette er samtidig tre byer som har mange medlemmer i andre kristne trossamfunn enn Den norske kirke.

Tiltak

- Være en del av Den norske kirkes felles satsing på dåp.
- Øke tilgjengelighet for tidspunkt for dåp
- Egne dåpsgudstjenester
- Enkel påmelding og god og tilgjengelig informasjon på nett.
- Benytte babysangkurs og småbarnstrall som rekrutteringsarenaer for dåp.

2.2 Omfanget av trosopplæringstiltakene

<i>Agder og Telemark</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
<i>Gjennomsnitt gjennomførte timer pr. menighet</i>	448	438	400,4

Beskrivelse av status og utvikling

Agder og Telemark var i 2018 det bispedømmet med høyest antall planlagte trosopplæringstimer (55923) og høyest antall gjennomførte timer (46886). Denne gjennomføringsevnen vitner om mange etablerte og gode tiltak, samtidig som vi ser en nedgang i gjennomførte timer på ikke ubetydelige 38.4 timer pr. menighet for 2018. Noe av denne nedgangen skyldes endrede rutiner for rapportering.

Tiltak

Det viktigste tiltaket er å jobbe for å bevare det gode arbeidet som skjer lokalt, og som fører til at vi er det bispedømmet med høyest antall gjennomførte trosopplæringstimer. Vi har også jevnlig kontakt med de som jobber med trosopplæring lokalt. Ett tiltak i 2019 er at rådgivere fra bispedømmekontoret gjennomfører erfaringsdelinger med ansatte prostivis i hele bispedømmet. Vi har tro på at disse møtene vil være lærerike og oppmuntrende for gruppen.

2.3 Oppslutning om trosopplæring i Agder og telemark (i prosent)

Agder og Telemark	2016	2017	2018
<i>4-årsbok</i>	47	48	42
<i>6-årstiltak</i>	34	35	39
<i>Tårnagenthelg</i>	37	35	35
<i>Lys Våken</i>	31	35	32
<i>Etter konfirmasjon</i>	13	11	15

Kilde: Planverktøy for trosopplæring i Den norske kirke

Vurdering av utviklingen, utfordringer og tiltak: omfang og oppslutning om trosopplæringstiltak

Agder og Telemark har en gjennomsnittlig deltakeroppslutning på utvalgte trosopplæringstiltak på totalt 47 %. Det er en nedgang på 1 % fra i fjor, og på 2 % fra 2016.

Vi ser en utvikling der oppslutningen om 4-årsbok faller 5 % fra 2016, mens oppslutningen om 6-årstiltak øker tilsvarende. Dette kan henge sammen med misnøye med én bestemt bok som kan byttes ut. Vi ser også at mange menigheter gir gode tilbakemeldinger på 6-årsklubber barna deltar på flere ganger før utdelingen. Ett tiltak i 2019 er å oppmuntre menighetene til tilsvarende «klubblaging» rundt 4-årsboka, da vi ser stigende utfordringer med å samle folk til én samling med utdeling i gudstjenesten. Den ovenfor nevnte erfaringsdelingen i prostiene vil benyttes til å utfordre til et kollektiv løft rundt satsingen på 4-årsboken. Vi anser det som sannsynlig at et slikt løft vil hjelpe oss å nå resultatmålet om oppslutning om trosopplæringstiltakene.

Oppslutningen på Lys Våken er tilbake til der vi lå i 2016, og vi regner det som sannsynlig at nedgangen fra 2017 henger sammen med at Lys Våken flere steder arrangeres annethvert år. Bispedømmet ligger her godt over landsgjennomsnittet. Oppslutningen om Tårnagenthelgene er stabil. Flere menigheter i Kristiansandsområdet har andre breddetiltak for 8-9 års alderen, f.eks. «TROS» i Randesund og Oddernes med 65 % oppslutning og opptil åtte samlinger. Det er vår strategi

og fastholde satsningen på Tårnagent samtidig som vi ser at andre breddetiltak som «Tros» kan vurderes av flere menigheter.

2.4 Oppslutningen om konfirmasjon

Antall konfirmerte av døpte (i prosent)

<i>Agder og Telemark</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
<i>Konfirmerte av døpte 15-åringer</i>	86	81	84

Vurdering av utviklingen, utfordringer og tiltak

Det er gledelig at nøkkelindikatoren konfirmerte av døpte 15-åringer viser en stigning fra 2017 til 2018, både hva gjelder prosentandel og faktiske konfirmasjonshandlinger. Vi tror det er en sammenheng mellom andel konfirmerte og satsingen på ungdomstiltak i bispedømmet. Vi anser arbeidet med Ungdomskirken og Byklekonferansen som sentrale mål i seg selv. I tillegg er dette strategiske tiltak for å holde oppe eller øke oppslutningen om konfirmasjon.

Samtidig er det flere utfordringer med henhold til oppslutningen om konfirmasjon. Synkende dåpstall vil de neste årene kunne spille inn på antallet faktiske konfirmasjonshandlinger. I tillegg melder flere proster i sin årsrapport at medlemmer av Den norske kirke velger å konfirmere seg i andre kristne trossamfunn. Disse trendene varierer fra år til år. Prosten i Otredal skriver eksempelvis i sin årsrapport: «I Vennesla har Norkirken egen konfirmantundervisning. Det har ført til at konfirmanter har gått ned i Dnk». Prosten i Skien beskriver en motsatt utvikling: «Herøya har konfirmanter i år etter at misjonskirken har hatt de fleste i flere år». For å forstå utviklingen er det avgjørende å ta hensyn til at andre kristne trossamfunn som tilbyr konfirmasjonsundervisning, står sterkere i deler av Agder og Telemark enn i andre bispedømmer. En strategi i møte med denne variasjonen er å gjøre våre konfirmasjonsopplegg så attraktive som mulig for våre døpte medlemmer. Vi fortsetter oppmuntringen til ukes-leir (i samarbeid med Hekta/Krik/Skjærgårds m.fl.), og hele bispedømmet tar lærdom av de gode tilbakemeldingene om «Ønsket og elsket» fra prosten i Øvre Telemark. Han skriver: «Ønsket og elsket har tydeleg gjort kyrkja sitt konfirmasjonsopplegg konkurransedyktig samanlikna med andre alternativ ungdomane kan velje».

3.1 Diakoni

Resultatmål: Flere menigheter utvikler plan for diakoni

<i>Agder og Telemark</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
<i>Plan for diakoni</i>	80 sokn	83 sokn
<i>Diakonal betjening</i>	66,1 % av sokn	68,7 % av sokn

Vurdering og tiltak

Vi ser en svak, men likevel gledelig utvikling både med henhold til diakonal betjening i soknene og utarbeidede planer for diakoni.

Bispedømmets strategiske arbeid med å få flere menigheter til å utvikle plan for diakoni kan ikke løsrives fra arbeidet med å sikre den nåværende diakonale betjeningen, samt arbeide for at flere

sokn får denne type betjening. Vi samarbeider med fellestrådene der det gjennomgående er stor vilje til å beholde diakonale stillinger. Samtidig er flere bekymret for finansieringen. Dette gjelder først og fremst de fellestråd som har diakoner og diakoniarbeidere tilsatt hvor det pr. i dag ikke er statlig tilskudd, i vårt bispedømme er dette en stor andel av diakonstillingene.

Nye midler til diakonistillinger som bevilges av kirkerådet gjennom bispedømmene, vil i 2019 benyttes for å styrke det diakonale arbeidet i bispedømmet, inkludert arbeidet med plan for diakoni. I tillegg til diakonal betjening ser vi at etablering og aktivisering av diakoniutvalg er en vesentlig del av dette strategiske arbeidet.

3.2. Grønn menighet

<i>Antall sokn, Agder og Telemark</i>	<i>Antall grønne menigheter</i>	<i>Andel grønne menigheter</i>	<i>Nye grønne menigheter siste år</i>
115	19	16,5 %	0

Vurdering og tiltak

Vi ser at det inntil nå ikke har vært jobbet godt nok med resultatmålet om at flere menigheter skal bli Grønn menighet i Agder og Telemark. Sammen med Møre er vi det bispedømmet med lavest prosentandel, og av 39 nye Grønne menigheter i 2018 kommer ingen fra Agder og Telemark.

Vi setter av den grunn Grønne menigheter på dagsorden i 2019 og 2020. Grønne menigheter har allerede vært tema på kontaktmøte med kirkevergelaget (februar 2019). Et tiltak som kom ut av dette møtet, var å utfordre de nye menighetsrådene til å ha et tydelig klimafokus. Dette skal både gjøres fra kirkevergelinjen og i forbindelse med kurs for nye menighetsråd. Før den tid blir Grønn menighet tema på prostemøte. I tillegg arrangerer bispedømmet klimaseminar i Søm kirke sammen med en rekke samarbeidspartnere. Ved hjelp av rådgivere på bispedømmekontoret skal menighetene både få informasjon om hvordan en blir Grønn menighet, og få teknisk bistand i den forbindelse. Ett miljøtiltak i 2018 var at bispedømmekontoret ble re-sertifisert som Miljøfyrtårn.

3.3. Flere menigheter er engasjert for misjon

Antall menigheter med inngått misjonsavtale

<i>Agder og Telemark</i>	<i>Antall sokn</i>	<i>Avtaler 2015</i>	<i>Avtaler 2016</i>	<i>Avtaler 2017</i>	<i>Avtaler 2018</i>
	115	144	128	141	139

Antall misjonsavtaler i Agder og Telemark er stabilt og høyt. Antall avtaler er som de siste foregående år fortsatt høyere enn antall sokn, og den svake nedgangen fra 2015 skyldes sammenslåinger av sokn. I alt 17 menigheter har avtaler med organisasjoner utenfor SMM, såkalte private avtaler. I 2018 overførte menighetene gjennom misjonsavtalene totalt kr 3 023 732 til SMM-organisasjonene. Dette er en økning på kr 30 000 fra fjoråret.

Vurderinger og refleksjon

Det høye antall avtaler vitner om et aktivt misjonsengasjement i bispedømmet vårt. Likevel ser vi et stort potensiale til vekst når vi legger innsamlet beløp fra den enkelte menighet til grunn. Vi ser da et variert bilde. Noen menigheter har et sterkt misjonsfokus, andre ikke.

Utfordringer og tiltak

Det ligger en stor utfordring i å utnytte de muligheter avtalene gir for økt misjonsengasjement i alle menighetene i Agder og Telemark bispedømme. Særlig gjelder dette at misjon blir en integrert del av hele menighetens arbeid fra barn og unge og til de gamle. Misjon i trosopplæringen vil derfor være en prioritert oppgave i tiden framover. Styret for SMM i Agder og Telemark opprettholder sitt fokus på økt utadrettet virksomhet for misjonsrådgiver. Dette har bl.a. resultert i økt deltakelse av misjonsrådgiver på misjonsgudstjenester, forkynneroppdrag, møter og samlinger med misjon som tema m.m.

3.4 Kirken blir mer tilgjengelig på internett.

Beskrivelse av utviklingen

Biskopens facebook-side har i 2018 gått fra 775 følgere ved nyttår til vel 950 følgere ved årets slutt. Vi ser at de innleggene som oppnår størst rekkevidde og engasjement, er innlegg der tekst og bilder handler om enkeltpersoner, for eksempel i forbindelse med ordinasjoner og vigslinger. Videre er innlegg med korte videoer effektive i forhold til å nå ut til mange. Saker som handler om gode tiltak i menighetene, gjerne i forbindelse med visitaser, har også relativt god rekkevidde.

Bispedømmets internettside har et potensiale til å bli lest av flere. Antall brukere på denne siden har økt fra nær 11 000 til vel 13 000 i løpet av året. Dette er likevel relativt beskjedne tall, og flere andre bispedømmer har større økning. Mer gjensidig lenking og deling av stoff på internettsiden og Facebook vil ventelig føre til flere treff på i begge disse kanalene. Samtidig pågår det en prosess der målet er å få flere brukere på intranett (Kirkebakken). Videre har kirken.no de siste årene satset mer på «å være kirke på nett» fremfor å snakke om kirken på nett. I en slik endringssituasjon er det ikke lett å finne formen for bispedømmets lokale hjemmeside.

Vurderinger og refleksjon

Biskopens facebook-side gjør det enklere for biskopen å være tilstede i det offentlige rom på en positiv måte. Her er det viktig for biskopen å løfte fram de gode medarbeiderne og det gode arbeidet som skjer i menighetene. Selv om Facebook og hjemmesider er hovedelementer i kommunikasjonsarbeidet, må vi minne hverandre om vår kommunikasjon er mer enn dette. Det handler blant annet om å «frem snakke» kirken i våre relasjoner og i det offentlige rom. Samtidig må vår kommunikasjon være troverdig og sannhetssøkende.

3.5 Inkluderende kirkeliv/Hel-arbeid

Beskrivelse

Agder- og Telemark bispedømmeråd vedtok i sitt møte 2.5.2018 (BR28/18) en strategiplan for arbeidsfeltet Inkluderende kirkeliv/HEL-arbeidet for 2018-2022. Strategiplanen beskriver i ti punkter et arbeidsprogram som gir retning både til bispedømmets arbeid, prostienes arbeid og lokalmenighetens inkludering av mennesker med funksjonsnedsettelse. Det dreier seg om målsetninger, holdninger og visjoner for arbeidet. Samtidig beskrives satsing på planer på dette

arbeidsfeltet på prostiplan og en offensiv satsing på HEL-gudstjenester, konfirmasjon for alle og lokale tilrettelagte fellesskap.

Ut fra den vedtatte strategiplanen har følgende punkter vært prioriterte tiltak for 2018, og de vil være det i 2019.

Det skal jobbes med å utarbeide prostiplaner og prioriteringer av fellestiltak og i noen grad oppgavefordeling mellom de ulike sognene i prostiene. Arbeidet tar tid, men i 2018 er arbeidet påbegynt i Skien, Arendal og Kristiansand domprosti. Planarbeidet har ført til bedre tilrettelegging, større bevisstgjøring rundt arbeidet og konkrete nye tiltak.

For å bygge bro mellom naturlig deltagelse av mennesker med utviklingshemming og det lokale menighetsarbeidet, vil tilrettelagte fellesskap være en fortsatt viktig strategi. Vi har i dag ca 30 tilrettelagte fellesskap i bispedømmet vårt. Tre fellesskap er kommet til i 2018.

For første gang arrangerte bispedømmet i samarbeid med Skjærgårds, Camp UNIK på Gurvika Feriested ved Nevlunghavn. Målet med arrangementet er å legge til rette for at alle kan delta og utrykke seg gjennom musikk, sang, drama og kreativ forming. Gjennom deltagelse som gir mestringfølelse, vokser vi alle og kan komme hjem til våre fellesskap og menigheter med fornyet engasjement. Skjærgårds UNIK er en tilrettelagt dag på Skjærgårdsfestivalen. Her får alle være med ut fra egne premisser og opplever at «jeg også får være med på Skjærgårds».

Arbeidet med å legge til rette for at det kan arrangeres Hel-gudstjenester i alle prostier, er i god gang. Flere steder er dette nå blitt et fast innslag i mangfoldet av ulike gudstjenester. Deltagelse skaper tilhørighet for flere mennesker.

Den femte HEL-konferansen arrangeres i vårt bispedømme 12-13 november 2019. I løpet av 2018 er det etablert en hovedkomité for arrangementet, og programmet har begynt å ta form. Dette er en landsdekkende konferanse i samarbeid med Kirkerådet.

4.1 Rekrutteringen til vigslede stillinger styrkes

Prestedekning

Målet om at Den norske kirke skal være en landsdekkende, lokalt forankra kirke, fordrer at alle menigheter skal være betjent av en prest. Dette har i 2018 vært tilfelle i Agder og Telemark.

Ser vi på tallene for kirken som helhet har vi i bispedømmet en tilfredsstillende bemanning i forhold til medlemstall sammenlignet med de andre bispedømmene.

	Prester	Medlemmer	medl og tilhørige	Medl pr prest	M og T pr prest
<i>Agder og Telemark 2017</i>	123,05	321 342	332 718	2 611	2 704
<i>Agder og Telemark 2018</i>	126,4	319172	330471	2525	2614

Ser man på tallene for kirkelige handlinger pr. prest, ligger vi her nær landsgjennomsnittet på samtlige handlinger. Samtidig blir det klart synliggjort etter at prestene fikk en arbeidstidsavtale og fører et timeregnskap, at mange prester sliter med å holde seg innenfor normal arbeidstid. Prostene bruker mye tid sammen med prestene for å gjøre de rette prioriteringene slik at man kan utføre arbeidet sitt innenfor gjeldende rammer. Dette har en sammenheng med et generelt høyt

aktivitetsnivå i mange av våre menigheter. Mange av de aktivitetene av menighetsbyggende og diakonal art som prestene i bispedømmet er engasjert i, blir ikke fanget opp av det som etterspørres i årsstatistikken.

Vi bruker i stor grad pensjonister til å dekke opp under vakanser og ved sykdom. I 2018 utgjorde dette 6.31 «årsverk». Vi prøver i størst grad å unngå enkelttjenester og heller lage vikariater for et begrenset tidsrom. Dette gir større forutsigbarhet og er også økonomisk besparende. Samtidig har vi et høyt antall av enkelttjenester ved gudstjenester, ikke minst «gudstjenester ved andre». Noe av forklaringen på dette kan ligge i at tallet på forordnede gudstjenester er for høyt i forhold til de presterressurser som kan stilles til rådighet etter at prestene fikk en egen arbeidstidsavtale.

Utlysning tilsetting og rekruttering

Det var i 2018 16 utlyste stillinger i bispedømmet. Tre av stillingene ble utlyst to ganger. Vår erfaring er at det stadig blir vanskeligere å rekruttere til stillinger og at søkertilgangen er synkende. Tendensen gjør seg mest gjeldende utenfor de større byene, og i større grad i Telemark enn i Agder. At søkertilgangen er synkende avleses ikke umiddelbart på årsstatistikken. Illustrerende for dette er at hvis man ser på antall stillinger for 10 år siden, i 2009, så var det 3,5 søkere pr. stilling. Året etter, i 2010, var det 6.4. Det ikke statistikken kan fange opp, er hvilke stillinger som har vært utlyst i det aktuelle år, om det er en overvekt av stillinger i bystrøk, eller om det er stillinger som alltid har hatt lave søkerlister. Derfor er det konkret kjennskap over tid om søkergrunnlag for den enkelte stilling som gir det beste svaret på rekrutteringssituasjonen.

Et eksempel på dette er stillingen som sokneprest i Trefoldighetskirken i Arendal som ved forrige tilsetting hadde 8 søkere og som ved tilsetting for kort tid siden kun hadde 2 søkere.

Samtidig er det gledelig at vi har hatt gode søkere, også i tilfeller der det kun er en søker. Det er all grunn til å øke rekrutteringsbevisstheten, ikke bare mot søkere til stillinger, men mot dem som står ved terskelen til videre utdanning. Ungdomsarbeidet i bispedømmet er godt, og bør i større grad være en arena for rekruttering til prestedtjeneste.

Alderssammensetning

Alderssammensetningen i presteskaperet er omtrent som tidligere år. Vi har en noe mindre gruppe av prester mellom 50-59 år, og en noe større gruppe av prester over 60 i forhold til landsgjennomsnittet. Gruppen av prester over 60 er dobbel så stor som gruppen under 39 år. Dette er bekymringsfullt. Et betydelig antall prester vil gå av med pensjon i løpet av 2019 og 2020. Dette vil være en utfordring med tanke på rekrutteringen.

Livsfasepolitikk/seniorpolitikk

Med vår alderssammensetning samt de rekrutteringsutfordringer vi som kirke står overfor, vil det være et viktig anliggende å legge til rette for at prester står lengst mulig i tjeneste. Da er det viktig med en god seniorpolitikk. Samtidig kan knappe økonomiske rammer føre til at seniorpolitiske tiltak kan gå ut over andre grupper av prester ved at de får en merbelastning i tjenesten. I arbeidet med å kunne tilby en god seniorpolitikk bygger vi videre på de erfaringer vi har gjort med livsfaseprosjektet i Skien prosti. Her ønsker vi å tilrettelegge for ulike livsfaser. Det skjer gjennom prostenes ledelse og medvirkning fra de ansatte gjennom aktiv bruk av tjenesteordningen og tjenesteutveksling.

Arbeidsveiledning

Det har i 2018 vært 14 veiledningsgrupper, til sammen 75 prester. Det har vært 8 veiledere hvorav to har vært under utdanning. Flere av gruppene er tverrfaglige, men vi har et ønske om større grad av tverrfaglighet. En måte å styrke dette på har vært invitasjon til kirkevergene om mer aktivt bidrag overfor de andre tjenestegruppene, og at styringsgruppa styrkes med representant for kirkevergene.

Etter- og videreutdanning

Dette året har det i alle prostier vært gjennomført kurset «Kunsten å snekre en preken». Et viktig utgangspunkt for denne satsingen har vært biskopens ønske om å styrke oppmerksomheten rundt forkynnelsen. To av prostiene har vært pilot på et «viderekommende» kurs kalt «Kunsten å preke troverdig». Det har gjennomgående vært positiv tilbakemelding på kursene, samtidig som vi hadde ønsket at flere tok studiepoeng. Av 128 deltakende prester er det 30 som har tatt studiepoeng. Det viktigste er likevel at kurset har betydning for den enkeltes fornyelse som forkynnere, noe vi erfarer at det har hatt.

4.2 Flere engasjerer seg i frivillig tjeneste i kirka

Antall frivillige medarbeidere i bispedømmet har økt fra 11 895 i 2017 til 12 085 i 2018. Det er en gledelig utvikling. Økningen skyldes i hovedsak at flere bidrar frivillig innen diakoni og kulturfeltet.

Utfordring og tiltak: Prosjekt økte gaveinntekter

I en tid med store omveltninger for Den norske kirke, er det avgjørende å arbeide for at flere engasjerer seg i frivillig arbeid. Som et ledd i dette strategiske arbeidet vedtok Agder og Telemark bispedømmeråd i sitt møte i desember 2017 å starte et toårig prosjekt kalt «Økte gaveinntekter» fra 1. januar 2018. Tore Gullaksen ble ansatt som prosjektleder, og vi jobber med givertjeneste som én av flere måter å engasjere seg frivillig i sin menighet. Prosjektet har stor verdi for Den norske kirke også ut over eget bispedømme.

Det ble besluttet å jobbe spesielt gjennom 27 utvalgte menigheter fordelt på samtlige 10 prostier i 2018. Prosjektleder har motivert og informert samtlige av disse menighetene og fulgt opp arbeidet i disse menighetene for å øke gaveinntektene både gjennom økte kollekter og ofringer undere gudstjenestene, men ikke minst gjennom å øke den frivillige givertjenesten. I tillegg til de individuelle konsultasjonene med de 27 menighetene har det vært avholdt et kurs i innsamling Kristiansand med 75 deltakere og et kurs i Bø med 20 deltakere. Totalt 31 menigheter har hatt deltakere på kurs. Det har vært sendt ut to nyhetsbrev til samtlige menigheter i bispedømmet.

I 2018 ble det innrapportert 20 860 484 kroner i gaver for skattefritak, det tilsvarer en vekst i innrapportering i bispedømmet på 7,8 prosent. Det er for tidlig å konkludere med effekten dette prosjektet har på en eventuell økning i gaveinntektene, men vi ser en økning på ca. 20 % hos de menighetene som er med i prosjektet.

Sparebanken Sør innvilget etter søknad kroner 200 000 for 2018 og kroner 200 000 for 2019 til prosjektet.

C. Oppdrag fra kirkerådet

1.1 Samarbeid skole/kirke

Beskrivelse av utvikling

Agder og Telemark	2017	2018	Prosentvis endring
<i>Barnehagebesøk i kirke</i>	347	401	+ 16 %
<i>Skolebesøk i kirke</i>	416	453	+ 9 %
<i>Besøk i barnehage</i>	135	146	+ 8 %
<i>Besøk på skole</i>	247	245	-1 %
<i>Barnehagegudstjeneste</i>	94	69	-27 %
<i>Skolegudstjenester</i>	294	278	-5 %
<i>Totalt</i>	1533	1592	+ 3,8 %

Det er en positiv utvikling i tallet på samarbeidstiltak mellom kirke og barnehage/skole, og vi ser den klareste utviklingen i møte med barnehagene. Vi har de siste årene jobbet målrettet med tiltak for å belyse også andre sider av samarbeidet enn gudstjenester. Fokuset i denne delen av kirke-skolesamarbeidet er, med fokus på elvenes læring, å løfte frem Den norske kirke som en ressurs i arbeidet med å nå skolens kompetansemål.

Vurdering og utfordringer

Den positive utviklingen i kirke-skolesamarbeidet viser at det legges ned mye godt arbeid lokalt hva gjelder relasjonsbygging og formidling om hva kirken kan bidra med. Disse tallene må likevel ses i sammenheng med en annen form for kirke-skolesamarbeid, nemlig barnehage- og skolegudstjenester. Oppslutningen er svakt fallende for skolegudstjenester, mens antall barnehagegudstjenester har en markant nedgang. En forklaring er trolig at flere barnehager velger besøk i kirke fremfor gudstjeneste.

Vi har fokus på kirke-skolesammenheng i flere sammenhenger: i møte med kirkelige medarbeidere, på visitas, under biskopens møte med utdanningsdirektørene og på Sørlandske lærerstevne der 2500 lærere og barnehagelærere deltar.

Aktuelle tiltak

Fra januar 2019 har vi en 20 % ressurs i en midlertidig prosjektstilling med fokus på kirke-skolesamarbeidet. Vedkommende arbeider med de vi anser som de viktigste aktuelle tiltakene:

- Produsere og formidle aktuelt ressursmaterieil
- Veiledning av kirkelige ansatte
- Utfordre menigheter til å inngå lokal plan for kirke-skolesamarbeid med aktuelle skoler og være en tilgjengelig ressurs i den forbindelse.

1.2 Barne- og ungdomsarbeidet i menighetene

For dåp og trosopplæring, se III B.

Tilbud til unge 13-17

Agder og Telemark	2017	2018	Endring
<i>Kontinuerlig arbeid</i>	93	130	+ 40 %
<i>Enkelttilbud</i>	77	65	-16 %
<i>Lederkurs</i>	51	57	+12 %
<i>Totalt</i>	221	252	+ 14 %

Tilbud til unge voksne 18-30

Agder og Telemark	2017	2018	Endring
<i>Kontinuerlig arbeid</i>	30	31	+ 3 %
<i>Enkelttilbud</i>	26	21	-19 %
<i>Lederkurs</i>	10	15	+ 50 %
<i>Totalt</i>	66	67	+ 1 %

Beskrivelse av utviklingen

2018 har vært et spennende år for ungdomsarbeidet i bispedømmet. Vi har hatt en rekke utskiftninger i stillinger med ungdomsarbeidere, spesielt i Kristiansandsområdet og mye av arbeidet har vært preget av dette. Antall kontinuerlige ungdomsarbeid i bispedømmet har økt, og vi ser en forskyvning tallmessig fra enkelttilbud til kontinuerlig arbeid og lederkurs. Uten å nedskrive betydningen av enkelttilbud er dette en ønsket satsing. Byklekonferansen fylte opp med antall deltagere, og det var totalt 104 tilstede på konferansen. Vi fikk veldig gode tilbakemeldinger på dette.

På ungdomstinget i 2018 var det 11 delegater. Av Ungdomsrådets (UR) 5 medlemmer, ønsket kun én å fortsette. UR har jobbet med hvordan vi skal engasjere flere ungdommer i ungdomsråd og på ungdomsting. På årets UKM sendte vi én delegat. 17. november 2018 vedtok UR en stor endring i hvordan vårt ungdomsting skal bli seende ut, og det ble slått sammen med Byklekonferansen. Det er derfor svært gledelig at man i skrivende stund kan si at det er meldt på 136 deltagere til ungdomstinget 2019 (både delegater, observatører og ledere).

Det er totalt 7 menigheter som har tatt inn Ungdomskirke-tenkningen. Tveit, Søgne, Kvinesdal, Lyngdal, Rjukan og Tinn og Justvik Kirke er menighetene som gjør dette, og flere menigheter har tatt i bruk deler av konseptet. Ungdomskirken er en sentral del av bispedømmets strategiske satsing også i 2019.

Vi har skrevet under en intensjonsavtale med SGLive angående SGM&M (Skjærgårds) og har hjulpet noe til når det gjelder booking av team.

I fjor skisserte vi en del utfordringer med ungdomsarbeidet vårt og flere av disse gjelder fortsatt:

Utfordring: Det er fortsatt viktig å få flere fellesskap for ungdom.

Tiltak: Ungdomskirken, Byklekonferansen, samt støtte menigheter som ønsker å satse på nye fellesskap for ungdom.

Utfordring: Ungdomsarbeid er ofte «satellitter» i menigheten. Tiltak: Ivaretagelse av ansatte som jobber med ungdomsarbeidet, informere og utfordre andre ansatte og råd til å se på ungdomsarbeidet som en sentral del av menigheten.

Utfordring: Personavhengige ungdomsarbeid. Tiltak: jobbe for kontinuitet.

Utfordring: Å bevare og videreutvikle samarbeid med organisasjoner.

Tiltak: Sammen for Byen, Kristiansand. Annet tverrkirkelig ungdomsarbeid som i Skien, samt jevnlig kontakt med aktuelle ungdomsorganisasjoner.

D. Biskopens virksomhet

Året 2018 har som tidligere år vært preget av et godt og nært samarbeid mellom bispedømmerådet og biskopen for å oppnå en god måloppnåelse. I tillegg til de faste løpende arbeidsoppgavene, har biskopene hatt særlig fokus på følgende områder.

Visitase

I 2018 ble det gjennomført 8 visitaser. Det er en økning fra 7. Det har vært viktig å holde et nivå som gjør at man kommer rundt i hele bispedømmet på ca. 8 år. Erfaringene fra visitasene er svært gode. Det er stor variasjon i menighetenes størrelse og ressurser. Noen steder går arbeidet veldig godt, mens andre steder går det litt tyngre. Felles for alle menighetene er at det er ting å glede seg over, samtidig som hver menighet har sine utfordringer. En felles utfordring er at vi særlig sliter med å nå ungdommer og yngre familier. Det er derfor gledelig å registrere veksten i kontinuerlige tiltak for ungdom i aldersgruppen 13-17 år på 40%.

Fortsatt er visitasen en god mulighet til å reflektere rundt det lokale menighetslivet, bekrefte menighetene og å bevare gode relasjoner til kommunen og lokalsamfunnet. Kirken står støtt i lokalsamfunnet og er en viktig aktør for å skape et godt samfunn. Det er ingen selvfølge. Bak ligger et godt arbeid av frivillige, råd og ansatte. Kirkevergene gjør en god jobb for å bevare den viktige relasjonen til kommuneledelsen. Kommunene uttrykker stor tilfredshet med det arbeidet som menighetene driver innen menighetsliv, barne- og ungdomsarbeid, diakoni og kultur m.m. I en tid hvor relasjonen til staten er endret, er det ekstra viktig å bruke tid på den lokale kontakten. Kirkens samfunnsoppdrag og gjennomgang av kirke-skole samarbeidet er sentrale temaer i møte med kommuneledelsen.

Prostetjenesten

Siden 2013 har det bortsett fra ett prosti, vært skifte i samtlige prostestillinger. De to siste, begge kvinner, ble ansatt på slutten av 2018. Det vil også bli en ansettelse våren 2019. Under forutsetning av at prostene blir i jobben til pensjonsalder, vil det si at vi vil ha den samme prostegruppen i 7-9 år fremover i tid. Det gir oss en ekstra mulighet til å forme en prostegruppe som kan være trygge på hverandre og som kan bruke hele kompetansen i prostefellesskapet i arbeidet med å lede prostetjenesten.

Presteskaper

De tre siste årene har EVU arbeidet vært preget av to store obligatoriske kurs som er blitt satt i gang av biskopen. I 2016-17 var det reformasjonsjubileet som var fokus, mens i 2017-18 har forkynnelsen vært temaet. Erfaringene og tilbakemeldingene har vært svært gode og vi har nådd hele bredden i presteskaper. Det meldes om at mange prester har fått en ny glød i forkynnelsen.

Relasjon til frimenigheter og kristne organisasjoner

Agder og Telemark er et svært variert bispedømme sosiologisk og kirkelig. I forhold til landet ellers, er det særlig i deler av Aust-Agder og i Vest-Agder mange kristne organisasjoner som driver et godt arbeid i kirke og bedehus. Det har vært viktig for biskopen å bevare og videreutvikle dette gode samarbeidet. Noen steder ser vi tendenser til at enkelte bedehus ønsker å bli egne forsamlinger og noen også eget kirkesamfunn. Det generelle bildet er likevel at det er et godt samarbeid svært mange steder. Også når det gjelder frikirkene skiller vestre delen av bispedømmet seg fra landet for øvrig ved at det plantes stadig nye frikirkemenigheter (særlig Misjonskirken Norge og Den evangelisk-lutherske Frikirke). Også den relasjonen er det viktig å bruke tid på. Det generelle inntrykket er at det økumeniske klimaet er godt.

IV Styring og kontroll i virksomheten

A. HMS/Arbeidsmiljø

Et viktig område for å arbeide med HMS og arbeidsmiljø, er å sørge for god kommunikasjon, rutiner og prosedyrer med fellesrådlinjen. De 10 siste årene har vi arbeidet med å ha samordningsavtaler med fellesrådene. Når det nå er utarbeidet en sentral avtaletekst for dette, i stor grad etter mal fra den som forela i Agder og Telemark, har vi brukt høsten 2018 på å få på plass disse nye avtalene. Det er nå inngått avtale med en tredjedel av fellesrådene. Arbeidet regnes fullført våren 2019.

Andre viktige arenaer for å arbeide med HMS er på prostemøter, kontaktmøter med kirkevergene, kontaktmøte med tillitsvalgte og ikke minst i møter med vernetjenesten. Dette har vært gjort i 2018. Vi har lokale verneombud i alle prostier. Et viktig verktøy som har vært brukt i deres arbeid, er den årlige arbeidsplassundersøkelsen. Det ble bestemt å erstatte denne undersøkelsen med en ny. Siden denne ikke kom på plass i 2018, ble det ikke gjennomført arbeidsplassundersøkelse i fjor. Det har vært uheldig. Vi opplever at både vernetjeneste og arbeidsgiver mister verdifull informasjon om HMS og arbeidsmiljø uten et slikt verktøy som undersøkelsen har vært. Det er påkrevd at en god arbeidsplassundersøkelse er på plass i 2019.

Sykefravær

2017			2018		
Totalt	Kvinner	Menn	Totalt	Kvinner	Menn
5,6 %	10,5 %	3,8 %	7,1 %	10,5 %	5,7 %

Det har vært en økning i sykefraværet som utfra tallene må anses å være bekymringsfull, særlig med tanke på at tallene for 2017 også oversteg IA-avtalens målsetning, og det faktum at vi tidligere har ligget under dette målet. Både i presteskaper og administrasjonen kan dette relateres til langtidssykemeldinger.

Vår handlingsplan vil for det første være å gå dypere inn i tallene, ikke minst i de årlige prostesamtalene, for å se på mulige arbeidsrelaterte årsaker. Vi må deretter sammen med proster, tillitsvalgte og vernetjeneste se på konkrete tiltak som eventuelt kan settes inn. Dette også med tanke på forebyggende tiltak. Arbeidet med dette vil ha høy prioritet i tiden som kommer.

RAMU har påpekt at samarbeidet med arbeidslivssenteret og andre blir viktig. Det har for øvrig gjennom de siste årene vært aktiv deltakelse i dialogmøter gjennomført av NAV.

Likestilling

Kjønnsbalanse i administrative stillinger

Kjønnsfordeling bispedømmekontoret	Ledere			Rådgivere			Konsulenter			Totalt		
	Samlet	Kvinner	Kvinner pst	Samlet	Kvinner	Kvinner pst	Samlet	Kvinner	Kvinner pst	Samlet	Kvinner	Kvinner pst
Agder og Telemark 2016	5	0	0 %	9	3	33 %	4	3	75 %	18	6	33 %
Agder og Telemark 2017	4	0	0 %	11	3	27 %	3	2	67 %	18	5	28 %
Agder og Telemark 2018	3	0	0 %	11	2	18 %	3	2	67 %	17	4	24 %

Pr. 31.12. var stillingen som stiftsdirektør vakant. En kvinnelig rådgiver sluttet i stilling og stillingen ble ikke besatt. For øvrig er det ingen endringer i administrasjonen fra 2017 til 2018.

Kjønnsbalanse i presteskapet

Andelen kvinner i faste stillinger	2015	2016	2017	2018
<i>Agder og Telemark</i>	28 %	28 %	28 %	30 %
<i>Gjennomsnitt alle BDR</i>	31 %	30 %	33 %	34,2 %

	2017			2018				
	Kvinner	Menn	Total	Kvinneandel	Kvinner	Menn	Total	Kvinneandel
<i>Agder og Telemark</i>	2	9	11	18,18 %	3	8	11	27,0 %
<i>Gjennomsnitt alle BDR</i>				31,96 %				33,3 %

Andelen kvinner både i faste prestestillinger og som ledere har hatt en gledelig økning. Prosentøkningen i presteskapet generelt skyldes at det er flere menn som slutter i stilling enn det som ansettes. Det ble ansatt 2 kvinnelige proster i 2018. Det har vært et klart mål å øke kvinneandelen i presteskapet, og prosentandelen totalt er gledelig.

Kvinneandel ved tilsetninger

		Søknader			Tilsetninger			
		Antall utlysninger	Antall søknader	Herav kvinner	Antall tilsetninger	Herav kvinner	Kvinneandel	
<i>Agder og Telemark</i>	2017	13	66	26	39 %	13	6	46 %
<i>Agder og Telemark</i>	2018	16	53	12	23 %	13	6	38 %

Etter at kvinneandelen både av søknader og tilsetninger økte for 2017 gikk den noe tilbake igjen for 2018. Bispedømmerrådet har en klar holdning til at kvinner skal oppfordres til å søke, og kvinner skal kalles inn til intervju så sant de er kvalifisert. Det er vanskelig å vurdere hvorfor kvinneandelen blant søkere ikke er høyere enn 23 %. Eventuelle fordommer knyttet til bispedømmet er fortsatt viktig å arbeide for å endre.

Rutiner for intern varsling og avvikshåndtering

Administrasjonen har gjennom året arbeidet med å implementere en aktiv holdning til bruk av rutiner både for varsling og avvikshåndtering med utgangspunkt i rutiner vedtatt av sentralt AMU. Det har ikke vært levert varslinger etter arbeidsmiljøloven. Det er behandlet 8 avviksmeldinger. Biskopen mottar skriftlige eksterne henvendelser som kalles varsling. Disse blir definert som klager, og håndtert deretter.

IV Styring og kontroll i virksomheten

C - Vurdering av mislighetsrisiko

Det har i 2018 vært stort fokus på å nå de overordnede målsetninger som fremgår av tildelingen fra Kulturdepartementet til Den norske kirke, Kirkerådets resultatmål og nøkkelindikatorer, samt bispedømmets egen Virksomhetsplan for 2017-2018. Grad av måloppnåelse er beskrevet under ulike avsnitt i årsrapporten, og er viktige faktorer i vurdering av ressursbruken.

Bispedømmerådet har ved hjelp av en stram vikar- og vakansestyling i 2018 unngått å redusere antall prestestillinger. I 2016 ble det redusert med 6,2 stillinger og i 2017 ble det redusert ytterligere med 2,0 stillinger. I tillegg til månedlig økonomirapportering har det vært tett oppfølging av vikarbruk ved sykdom og vakanser. Videre er det foretatt gjennomgang og revisjon av gudstjenesteforordning i enkelte prostier, for derved å komme i takt med behov og tilgjengelige ressurser.

Ressursbruk og rutiner på det administrative området blir løpende vurdert. Overgangen fra å være en egen virksomhet direkte underlagt Kulturdepartementet, til å være en del av det nye rettssubjektet Den norske kirke, har vært utfordrende og ressurskrevende, herunder innføring av nye økonomisystemer for lønn, budsjettering og regnskap. Det er ikke avdekket vesentlige avvik, og mindre feil/mangler er løpende korrigert. Innføring av nye økonomisystemer har ikke medført svakere kontroll av ressursbruk i forhold til de økonomiske rammer.

Fra 01.01.2017 er bispedømmet ikke lenger egen virksomhet, men en del av det nye rettssubjektet Den norske kirke. Fra samme tidspunkt er det økonomiregelverk og internkontrollforskrifter mv. for Den norske kirke som gjelder. Det er ved utgangen av 2018 ikke avdekket styringsvikt eller mangler som bør kommenteres.

V. Vurdering av framtidsutsikter

Kirkens posisjon i folket – samfunnsoppdraget

Å være landsdekkende handler om å være til stede i alle kommuner og lokalsamfunn med gudstjenester og kirkelige handlinger. I stor grad leverer vi på det.

Kirkens posisjon i folket handler i tillegg også om at kirken er til stede i menneskers liv og hverdag slik at alle kan oppleve at kirken er relevant og har betydning. En slik mer kvalitativ vurdering, utfordrer oss som kirke på hvordan vi er til stede, på hvilken måte vi møter mennesker – ansikt til ansikt. I stor grad handler dette om å være i relasjon. Det handler også om at vi har tilstrekkelig antall ansatte, prester og andre, som har mulighet for å være til stede i sine lokale menigheter.

Kirkens betydning som «folkekirke» kommer tydelig til uttrykk når større uønskede hendelser rammer et lokalsamfunn. Da ser vi hvordan kirken er et naturlig sted å samles. Og vi ser det fortsatt ved livets store riter som dåp, konfirmasjon, vigsel og begravelse.

Mobiliteten i samfunnet er økende. Det betyr at familie og lokale tradisjoner får mindre betydning. Samtidig er det mer krevende å opprette og videreføre kontakten mellom menighet og særlig yngre mennesker. Det tradisjonelle gudstjenestelivet, med søndagens gudstjeneste som kjerne, opplever et stadig press. Stadig mer fritid og god økonomi blant store deler av befolkningen gjør at folk er «på hytta» i helgene, noe som går utover gudstjenesteoppslutningen.

Kirken skal være organisert etter demokratiske prinsipper. Dette er det stor enighet og oppslutning om. Det fordrer at vi er i stand til å rekruttere frivillige som opplever det meningsfullt å engasjere seg og påta seg kirkelige verv. På mindre steder kan dette være utfordrende. Debatten rundt hvordan Dnk skal organiseres vil bli viktig. Vi trenger en organisasjon som både ivaretar den lokale innflytelse og bestemmelse, er tilstrekkelig kompetent og robust til å være en god arbeidsgiver og sikre at helhetlige og nasjonale interesser og prioriteringer ivaretas. Vi kan se konturene av tydelige uenighet om denne type veivalg. Det blir da en utfordring i seg selv å skape en kultur og et samarbeidsklima som gjør at Dnk kommer styrket ut av prosessen. For vårt bispedømmes del oppleves samarbeidet mellom det valgte bispedømmerådet og administrasjonen som god. Det er også en god relasjon til kirkevergene.

Agder og Telemark bispedømme har over tid hatt fokus på frivillighet og givertjeneste, som også var omtalt i årsrapporten fra 2017. Bispedømmerådet etablerte i 2017 prosjektet «økte gaveinntekter» med prosjektleder i full stilling. Hensikten er å styrke kontakt og oppfølging av medlemmer og bidragsytere. Dermed kan menighetenes inntekter økes slik at de i større grad er i stand til å løse sine oppgaver, særlig innenfor barne- og ungdomsarbeid, trosopplæring og andre lokale satsinger. Det vil bli spennende å følge prosjektet og hvilken betydning det får for den lokale menighetsøkonomien. Prosjektet bør vurderes utvidet til å gjelde hele Dnk da dette ikke bare er et regionalt anliggende.

Rekruttering

Å være til stede i alle lokalsamfunn er avhengig av å ha medarbeidere i alle sokn. Det er gledelig å registrere at vi ikke ha vakanser i prestestillinger. Vi ser også i Agder og Telemark at det er krevende å rekruttere prester i utkantstrøk. Med dagens alderssammensetning av ansatte prester (33 % over 60 år) vil denne utfordringen øke fremover. Vi ser også at det er utfordrende å rekruttere til stillinger innenfor trosopplæring. Små stillingsandeler og til dels uklare forventninger til oppgaver og ansvar, rapporteres som medvirkende til at det er vanskelig å rekruttere til disse stillingene.

Rekruttering til kirkelig utdanning og stillinger må prioriteres og være et tema i ungdomsarbeidet i menighetene. Kirkelig ansatte bør være frimodig til å «frem snakke» tjeneste i kirken. Samarbeid med kristne ungdomsorganisasjoner og utdanningsinstitusjoner er vesentlig for å sikre fremtidig kirkelige medarbeidere.

Samtidig er det grunn til å tro at kulturelle strømninger som sekularisering, privatisering av tro og religion, forbrukerkultur og lignende, er faktorer som har stor betydning for menneskers religiøse tilhørighet og som det er vanskeligere å påvirke lokalt.

Kristenlivet i bispedømmet

Agder og Telemark bispedømme er et Norge i miniatyr. Det er stor kulturforskjell fra de «indre bygder» til de større byene som Kristiansand, Grimstad, Arendal, Skien og Porsgrunn. Dette betyr også at kristenlivet er ulikt.

Ved gjennomgang av statistikk og tall ser vi at flere av de indre bygdene har en oppslutning omkring dåp og konfirmasjon på 100 %. «Alle» er med. Langs kysten er det mer fragmentert. Frikirkeligheten står sterkere i vårt bispedømme enn i mange andre deler av landet. Medlemstall i Dnk er således ikke alene betegnende for oppslutningen om den kristne tro i landsdelen.

Vår vurdering er at kristenlivet fortsatt har en sterk posisjon i vårt bispedømme.

Nye kirkebygg og kirker som gjennomgår større renoveringer

Arbeidet med nye Østre Porsgrunn kirke er i full gang. Grunnstein ble nedlagt 11.03.18, og kirken skal stå ferdig høsten 2019. Flekkerøy nye kirke ble godkjent i brev fra departementet 12. september 2018. Arbeidet er godt i gang og grunnstein for den nye kirken ble lagt ned av biskopen 29.01.19.

I løpet av 2018 har det vært arrangert prekvalifiseringskonkurranse for ny kirke i Vennesla. Da fristen gikk ut 31. august var det kommet inn 29 søkere. Det er valgt ut tre arkitektfirma som skal levere sine forslag innen mars 2019. Byggestart i Vennesla er ventet mot slutten av 2019.

I Mandal kirke har arbeidet med å tilbakeføre tårnet i forbindelse med rehabiliteringen av kirken, vært utfordrende i 2018. En plan for det videre arbeidet skal lages i 2019. Spangereid og Valle kirke i Lindesnes kommune viste i likhet med Vigmostad å ha store behov for vedlikehold. Spangereid kirke måtte stenges i hele 2018. Arbeid med taksikring igangsettes 2019. I faglig rapport bestilt av KA beskrives klimaendringene i denne delen av landet som spesielt utfordrende. Det mangler fortsatt en del på bevilgninger til renoveringen av Vigmostad og Valle kirke i Lindesnes. Det er montert foreløpige rigg/avstivninger for å fortsatt kunne holdes åpne. Dette har gitt betydelige økte driftsutgifter.

Store og uventede reparasjoner er en utfordring for små kommuner. Det viser nødvendighetene av bedre kontrollsystemer for å avdekke vedlikeholdsbehov raskere og bevisstgjøring i forhold til bruk av kyndig hjelp til faglig konsultering ved større arbeider.

Det er viktig at det bygges tjenlige nye kirkebygg der dette er mulig og befolkningen gir grunnlag for dette. Et perspektiv er å tenke at kirken skal være der folk er. Samtidig har kirken nettopp som folkekirke et særlig ansvar for å være til stede som en tradisjons- og identitetsbærende kirke for folket, der tilhørighet og identitet geografisk ofte er sterkt knyttet til kirkebygget og gravplassen. Lokal tilstedeværelse bør derfor veies nøye opp mot sentraliserte kirker og menigheter.

VI Årsregnskap

Ledelseskommantar årsregnskapet 2018

Innledning

Agder og Telemark bispedømme er en del av rettssubjektet Den norske kirke og dekker fylkene Vest-Agder, Aust-Agder og Telemark.

Kirkerådets tildeling til Agder og Telemark bispedømmeråd skal sikre en lokal forankret folkekirke i alle sokn, og sørge for en tilstrekkelig prestedtjeneste slik at gudstjenester og kirkelige handlinger avholdes, døpte får trosopplæring og at det åndelige liv vekkes og styrkes i menighetene.

Ved utgangen av 2018 var det 143 årsverk ved Agder og Telemark bispedømmeråd, fordelt på 126,5 årsverk prestestillinger og 16,5 årsverk administrasjon/rådgiverstillinger. I dette inngår det en midlertidig 2-årig rådgiver-/prosjektlederstilling, opprettet i 2018, for å bistå menighetene i bispedømmet i forhold til innsamling/fundraising.

Det arbeides systematisk med arbeidsmiljøet for de ansatte. Sykefraværsprosenten var i 2018 høyere enn i 2017. Arbeidsmiljøutvalg og vernetjenesten har i samarbeid med arbeidsgiver fokus på oppfølging av sykemeldte.

Vurdering av vesentlige forhold

I 2018 har Agder og Telemark bispedømme disponert kr 159 677 000 etter tildeling fra Kirkerådet. Dette er kr 7 875 000 mindre enn i 2017, men skyldes at pensjonskostnader inngikk i tildelingen i 2017, men ikke i 2018 (pensjonskostnader ble i 2018 bokført på rettssubjektnivå). Av tildelingen er kr 40 644 000 øremerkede midler til trosopplæring, diakoni, undervisning og kirkemusikk mm, og midlene er viderefordelt til menigheter, fellesråd og ulike prosjekter i henhold til fastlagte kriterier. Tilsvarende er tilskudd fra Opplysningsvesenets fond (OVF) kr 689 000 fordelt i henhold til fastlagte kriterier. Resterende tildeling kr 118 344 000 er nyttet til lønns- og driftsutgifter for 126,5 årsverk prestestillinger og 16,5 årsverk administrasjon/rådgiverstillinger.

Samlede lønns- og driftsutgifter utgjorde kr 118 422 000, hvilket er kr 78 000 mer enn tildelingen fra Kirkerådet. Et netto merforbruk fra 2017 på kr 493 000 reduserte den opprinnelige tildelingen fra Kirkerådet for 2018 fra kr 160 170 000 til kr 159 677 000. På samme måte vil merforbruket på kr 78 000 i 2018 redusere tildelingen for 2019.

Regnskapet for Agder og Telemark bispedømme inngår i det samlede regnskap for rettssubjektet Den norske kirke, og revideres av revisjonsfirma Ernst & Young AS.

Kristiansand, 12. februar 2019

Jan Olav Olsen

Bispedømmerådsleder

Aslak Wegge

Stiftsdirektør

Budsjettgruppe 1A

Etter endelig vedtatt statsbudsjett for 2018 fikk Agder og Telemark bispedømme ved årets begynnelse en tildeling til budsjettgruppe 1A på kr 117 188 000. Tildelingen er gjennom året justert, blant annet for overført merforbruk/underskudd fra 2017 samt kompensasjon for årets lønnsoppgjør, til kr 118 344 000. En stram budsjett disiplin gjør at årets regnskap avsluttes med et merforbruk/underskudd kr 78 000.

1A - Driftsregnskapet	2018		
	Regnskap	Budsjett	Avvik
Inntekter (kontoklasse 3)	-3 219 000	-2 166 000	1 053 000
Tilskudd til eksterne (kontoklasse 4)	-	-	-
Lønn (kontoklasse 5)	108 855 000	108 124 000	-731 000
Drift (kontoklasse 6, 7, 8)	12 786 000	12 386 000	-400 000
Sum budsjettgruppe 1A	118 422 000	118 344 000	-78 000

Budsjettgruppe 1B og andre tilskudd

Tildelingen til trosopplæring, diakoni, undervisning og kirkemusikk ble i 2018 økt/prisjustert med 2,75 % i forhold til tildelingen for 2017. Tilskudd fra Opplysningsvesenets fond (OVF) ble imidlertid ikke økt/prisjustert tilsvarende, og tildeling for 2018 utgjorde følgelig i kroner samme beløp som for 2017.

1B, 2, 3 m.fl. - Tilskudd *	2018		
	Regnskap	Budsjett	Avvik
1B Trosopplæring	28 009 000	28 009 000	-
1B Diakoni/Undervisning/Kirkemusikk m.m.	12 635 000	12 635 000	-
1B Domkirke (Oslo og Nidaros)	-	-	-
Gruppe 2 (kun KR)	-	-	-
Gruppe 3 (kun KR)	-	-	-
Annet (inkl Ovf utbet til eksterne)	689 000	689 000	-
Sum budsjettgruppe 1B, 2, 3 m.fl.	41 333 000	41 333 000	-

Særskilt om Ovf-tilskuddet

Tilskudd fra Opplysningsvesenets fond (OVF) blir fordelt på bakgrunn av standardiserte søknader fra menigheter, organisasjoner og andre med nær tilknytning til Agder og Telemark bispedømme. Det innhentes rapportering på hvordan midlene er benyttet, og det søkes i størst mulig grad å tildele midler til igangsetting av nye tiltak. For 2018 er midlene fordelt som følger:

Spesifikasjon av Ovf-midlene:	2018
OVF	Regnskap
Administrasjon	-
Diakoni	87 000
Barn og unge	278 000
Gudstjenesteliv	35 000
Kirkemusikk og kultur	59 000
Samisk kirkeliv	-
Andre fellestiltak (inkl SMM)	230 000
Internasjonale og økumeniske organisasjoner	-
Ovf total (for rapportering til Ovf)	689 000

Risikovurdering økonomi

Agder og Telemark bispedømme mottar sine midler fra Kirkerådet, basert på «Tildelingsbrev» som beskriver mål samt regelverk og retningslinjer som gjelder for rettssubjektet Den norske kirke (rDnk) i sin helhet, herunder «Kirkemøtets budsjettreglement» fastsatt av Kirkemøtet 12.april 2016 (KM 05/16) samt «Økonomireglement for rettssubjektet Den norske kirke fra 01.01.2017». Det er for rDnk inngått en avtale om kjøp av økonomitjenester fra firma TET AS, herunder håndtering av inngående/utgående faktura, regnskapsføring, lønnskjøring, kontroll, rapportering, logging og oppfølging. Dette medfører at bispedømmets ansatte ikke selv alene kan utbetale eller bokføre beløp i virksomheten. Det er i økonomisystemene innarbeidet interne rutiner og kontroller hvor alle transaksjoner skjer elektronisk med godkjenning av minimum to ulike personer.

Det gjøres fortløpende vurderinger i forhold til bruken av tildelt midler opp mot vedtatt budsjett for året, og løpende økonomirapport fremlegges til behandling til hvert møte i bispedømmerådet. De vesentligste risiki på økonomiområdet knytter seg til mulighet for manglende måloppnåelse på bakgrunn av de tildelinger/ressurser som stilles til disposisjon, tilgangen på søkere til utlyste stillinger, en jevnt stigende gjennomsnittsalder blant prestene samt mulig manglende kompensasjon for løpende lønnsutvikling.

Sluttord

Rettssubjektet Den norske kirke startet i 2018 et effektiviseringsprosjekt innen merkantile tjenester (økonomiområdet og arkivfunksjonene). Prosjektet avsluttes medio 2019 og er beregnet å redusere rettssubjektets samlede kostnader knyttet til merkantile/administrative oppgaver tilsvarende ca 20 årsverk. For Agder og Telemark bispedømme vil dette medføre at ressurser tilsvarende om lag to hele administrative stillinger trekkes ut fra bispedømmets tildeling og regnskap, for å overføres til to nyetablerte separate enheter (økonomi- og arkivenhet). Det er videre beregnet at denne omorganiseringen vil gi en ytterligere årlig effektiviseringseffekt beregnet til ca. 10 mill. kr.